

Schéma 21.2 Odhad počtu trestných činů oznámených policii (v %), 2006/2007

Zdroj: Nicholas a další, 2007, s. 39

OCJS (Offending, Crime and Justice Survey) byl zaveden v Anglii a ve Walesu v roce 2003 a jeho cílem je odhalit rozsah protiprávního jednání, protispolečenského chování a zneužívání drog, zejména u dětí a mladistvých ve věku 10–25 let. Tyto průzkumy jsou důležitým doplňkem průzkumů o obětech trestné činnosti a policejních záznamů. Samozřejmě že i tyto studie mohou ve výsledku uvádět nižší počet trestných činů, například proto, že účastníci průzkumu neohlásí trestný čin kvůli strachu z možných následků. Na druhou stranu může být nahlášen i vyšší počet trestných činů, například kvůli touze se předvést nebo špatné paměti.

Oběti a pachatelé trestných činů

Mohou být někteří jedinci či skupiny lidí s větší pravděpodobností pachateli trestné činnosti nebo naopak jejími oběťmi? Důka-

zy nasvědčují tomu, že ano. Výzkumy v rámci společenských věd spolu se statistikami trestné činnosti ukazují, že tyto dva jevy nejsou přítomny v populaci stejnou měrou. Pravděpodobnějšími pachateli trestné činnosti jsou například muži oproti ženám a mladší lidé oproti starším.

Pravděpodobnost, že se někdo stane obětí trestného činu, má těsnou spojitost s oblastí, v níž žije. Oblasti s vyšší materiální nouzí vykazují obecně též vyšší míru kriminality. V takových lokalitách žije i vyšší podíl etnických menšin. Lidé žijící v centrech měst se potýkají s daleko větším rizikem, že se stanou obětí trestného činu, než obyvatelé bohatších příměstských čtvrtí. To, že se etnické menšiny neúměrně koncentrují v centrech měst, je také důležitým faktorem, proč se stávají častěji oběťmi trestné činnosti.

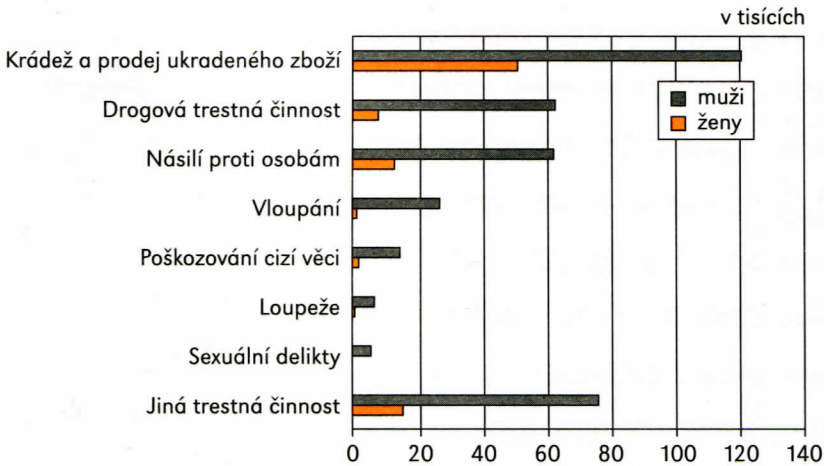

Schéma 21.3 Pachatelé a pachatelky, kteří byli shledáni vinnými nebo byli obviněni ze spáchání trestného činu, 2004, Anglie a Wales

Zdroj: National Statistics, 2006c

Gender, sexualita a kriminalita

Až do 70. let 20. století opomíjely kriminologické studie celou polovinu populace. Feministická kritika oprávněně upozorňovala na to, že se kriminologie chová jako podnik ovládaný muži, v němž jsou ženy v teoretických úvahách i v empirických studiích téměř „neviditelné“. Od 70. let 20. století poukazovalo mnoho důležitých feministických studií na skutečnost, že kriminální přestupky páchané ženami se vyskytují v odlišných kontextech a že je ženská zkušenost s trestněprávním systémem ovlivněna určitými genderovými předpoklady o vhodných mužských a ženských rolích. Feministické výzkumy rovněž sehrály významnou roli při zdůrazňování násilí páchaného na ženách doma i na veřejnosti.

Míra trestné činnosti mužů a žen

Statistiky o trestné činnosti páchané muži a ženami ukazují výrazný a dlouhodobý vzorec trestné činnosti a deviací ve všech vyspělých i rozvíjejících se zemích. Například podle nejnovějších údajů tvoří ženy pouze 19% všech usvědčených pachatelů v Anglii

a Walesu (ministerstvo vnitra, 2003). Existuje také velký nepoměr mezi počtem vězněných mužů a žen, a to nejenom ve Velké Británii, ale ve všech průmyslových zemích. V posledních letech se však počet žen v britských věznicích rychle zvýšil, z průměrných 1560 v roce 1993 na dosud největší počet 4672 v květnu 2004. Bez ohledu na tento nárůst však ženy dosud tvoří jen malou část všech vězněných osob: pouhých 5,6% z celkového počtu 75 030 vězňů v Anglii a Walesu (HM Prison Service, 2006). Existuje rovněž velký kontrast mezi typy trestných činů páchaných muži a ženami. Jak ukazuje schéma 21.3, ženy se dopouštějí spíše krádeží, obvykle v obchodech, než násilných trestných činů.

Skutečný genderový rozdíl v míře trestné činnosti by mohl být samozřejmě daleko nižší, než nám napovídají oficiální statistiky. Tento názor zastával i Otto Pollak (1950), který tvrdil, že určité trestné činy páchané ženami zůstanou obvykle neusvědčeny. Pollak se domníval, že ženám poskytuje jejich role v domácnosti příležitost páchat určitou trestnou činnost, například travičství. Považoval ženy za přirozeně lstivé a velmi

šikovné při zakrývání stop po spáchaných zločinech. Tyto ženské vlastnosti měly vycházet z jejich biologického základu, neboť se naučily skrývat před muži bolestivou a nepohodlnou menstruaci a jsou také schopny předstírat zájem o sexuální styk způsobem, jakým to muži nedovedou. Pollak rovněž tvrdil, že s pachatelkami trestných činů se zachází shovívavěji, protože policisté k nim zaujímají „rytířský“ postoj.

Ačkoli Pollaka nemůžeme vinit z ignorance ženské kriminality, jeho stereotypní líčení žen jako intrikánek a podvodnic není podpořeno žádnými důkazy z výzkumných studií. Mnoho diskusí a výzkumů však vyvolal jeho předpoklad, že se s ženami v trestněprávním systému zachází shovívavěji než s muži. Tato „rytířská teze“ je aplikována dvěma způsoby. Zaprvé je možné, že policie spolu s jinými úředníky považuje pachatelky trestných činů za méně nebezpečné než muže, a přehlíží tedy některé činy, za něž by muže již zatkla. A zadruhé bývají ženy za spáchanou trestnou činnost daleko méně často než muži posílány do vězení. K otestování rytířské teze byla provedena celá řada empirických studií, jejichž výsledky však nejsou průkazné. Například jedním z důvodů, proč existují rozdíly v délce trestů u mužů a žen, může být – jak ukazuje schéma 21.3 – skutečnost, že ženy páchají méně závažnou trestnou činnost než muži. Je-li tomu tak, potom existuje i genderový rozměr, který ale nemá žádnou spojitost s „rytířstvím“ policistů. Dalším velkým problémem je odhad relativního vlivu genderu ve srovnání s jinými faktory, jako jsou věk, třída a rasa. Například je možné, že se staršími pachatelkami se zachází méně energicky než s pachateli stejného věku. Jiné studie ukázaly, že policie zachází hůře s černoškami než s běloškami.

Další perspektiva feministického směru v sociologii zkoumá, jak ovlivňuje zkušenost žen s trestněprávním systémem představa společnosti o tom, co je to „ženskost“. Frances Heidensohn (1995) tvrdí, že se s ženami zachází přísněji v případech, kdy se údajně odchýlí od ženských norem. Například dívky, které jsou vnímány jako sexuálně

promiskuitní, bývají častěji než chlapci vzaty do vazby. V takových případech jsou ženy považovány za „dvojnásobně deviantní“ – nejenže porušily zákon, ale také bagatelizovaly „příslušné“ normy ženskosti. Bývají odsuzovány spíše za zvolený „deviantní“ životní styl než za povahu svého činu. Heidensohn a jiní poukázali na dvojaký standard v trestněprávním systému: mužská agrese a násilí jsou vnímány jako přirozený jev, zatímco vysvětlení ženské trestné činnosti se hledá v „psychické“ nerovnováze žen.

V úsilí o zviditelnění ženské trestné činnosti provedly feministky celou řadu detailních výzkumů o pachatelkách trestných činů – od dívčích gangů až po teroristky a trestankyně. Tyto studie ukázaly, že násilí není výhradním rysem mužské kriminality. Ženy sice páchají násilné trestné činy daleko méně než muži, avšak neznamená to, že je nepáchají vůbec.

Proč je potom míra ženské kriminality o tolik nižší než u mužů? Existují důkazy o tom, že ženy, které porušují zákon, poměrně často uniknou soudu, protože jsou schopny přesvědčit policii nebo jiné orgány, aby pohlížely na jejich čin v určitém světle. Dovolávají se takzvaného genderového kontraktu – implicitního předpokladu, že být ženou znamená být na jedné straně nevyrovnaná a impulzivní, a na straně druhé potřebovat ochranu (Worrall, 1990). Podle tohoto názoru se policie a soudy skutečně chovají rytířsky a netrestají ženy za chování, jež by bylo u mužů považováno za nepřijatelné. Jiné výzkumy naznačují, že s některými ženami, třeba s těmi, které nežijí podle norem ženskosti, může být naopak zacházeno přísněji než s muži. Například ženy vnímané jako „špatné matky“ mohou dostat u soudu tvrdší tresty (Carlen, 1983).

Přesto může odlišné zacházení stěžít vysvětlit obrovský rozdíl v míře trestné činnosti u mužů a žen. Důvody tohoto rozdílu jsou téměř jistě totožné s příčinami vysvětlujícími genderové rozdíly i v jiných oblastech. Samozřejmě že existuje specifická „ženská kriminalita“ – zejména prostituce, za níž bývají ženy odsuzovány, zatímco jejich mužští klienti

jsou na svobodě. „Mužská kriminalita“ zůstává „mužskou“ kvůli rozdílům v socializaci a také proto, že mužské aktivity se na rozdíl od aktivit většiny žen stále odehrávají spíše mimo domov. Jak jsme viděli u Pollaka, genderová rozdílnost v trestné činnosti bývala často vysvětlována údajně vrozenými biologickými nebo psychickými rozdíly, jako jsou síla, pasivita či předsudky o reprodukci. Dnes jsou „ženské“ kvality považovány převážně za sociálně dané, spolu s typickými rysy „maskulinity“. Mnoho žen je vychovááno tak, aby si cenily jiných kvalit sociálního života (péče o druhé a pěstování osobních vztahů) než muži. Stejně důležité je, že vlivem ideologie a dalších faktorů – například představ o tom, co to znamená být „slušná dívka“ – je obvykle chování žen omežováno a kontrolováno způsobem, na nějž u mužských aktivit nebýváme zvyklí.

Už na konci 19. století kriminologové předpovídali, že rovnost pohlaví povede ke snížení nebo smazání rozdílu v kriminalitě mužů a žen, trestná činnost však dodnes zůstává silně genderově vymezeným fenoménem.

Zločin a „krize maskulinity“

V chudších čtvrtích velkých měst je vysoká míra trestné činnosti spojována zejména s aktivitami mladých mužů. Proč by se však tolik mladíků z těchto čtvrtí mělo obracet právě na cestu zločinu? Jak jsme si už v této kapitole uvedli, sociologové a kriminologové nám nabízejí několik vysvětlení. Již v útlém věku se chlapi často zapojují do různých gangů, v nichž se některé formy trestné činnosti stávají způsobem jejich života. Jakmile jsou členové takového gangu úředně oceňováni za „kriminálníky“, mohou se vydat na dráhu páchaní pravidelné trestné činnosti. Ačkoli dnes existují i dívčí gangy, bývají tyto subkultury zásadně maskulinní a jsou prostoupeny „mužskými“ hodnotami, jako jsou dobrodružství, vzrušení a kamarádství.

Dříve mohli mladí muži s důvěrou očekávat celoživotní náplň ve formě pracovní kariéry a stabilní role chleboďárce rodiny, podobná budoucnost je však stále méně do-

sažitelná. Velké posuny na trhu práce způsobily, že nezaměstnanost a nejistota práce znamenají pro muže trvalou hrozbu, zatímco ženy se na nich stávají finančně, profesně i jinak nezávislými. Mnoho sociologů a kriminologů navázalo na práci Raewyn Connell o „hegemonii maskulinity“, kterou jsme probírali v kapitole 14, aby vysvětlili, proč mohou být násilí a agrese považovány za přijatelnou tvář maskulinní identity.

V kapitole 14 „Sexualita a gender“ jsme se zabývali názorem, že moderní společnost je svědkem „krize maskulinity“.

Zločiny páchané na ženách

Existují určité kategorie trestné činnosti, kdy jsou muži téměř vždy agresory a ženy oběťmi. Domácí násilí, sexuální obtěžování, sexuální napadení a znásilnění jsou zločiny, při nichž muži využívají svou větší sociální nebo fyzickou převahu nad ženami. Ačkoli se každého z těchto zločinů dopouštějí i ženy na mužích, jako celek je tato trestná činnost téměř výlučně páchána muži na ženách. Odhaduje se, že ve vyspělém světě se někdy v životě stalo oběti násilného činu 25 % žen a že hrozbě takového činu čelí přímo či nepřímo všechny ženy.

Trestněprávní systém tuto trestnou činnost mnoho let opomíjel a oběti se musely neúnavně snažit, aby byli viníci postaveni před soud. Ani dnes není stíhání násilných intimních činů na ženách přímočaré, ačkoli feministická kriminologie udělala pro zvýšení povědomí a začlenění těchto činů do diskusí o zločinnosti velký kus práce. V této části se budeme zabývat trestným činem znásilnění ve Velké Británii a diskusi o domácím násilí a sexuálním obtěžování ponecháme na jiných kapitolách.

K diskusi o domácím násilí viz kapitolu 9 „Rodina a intimní vztahy“.

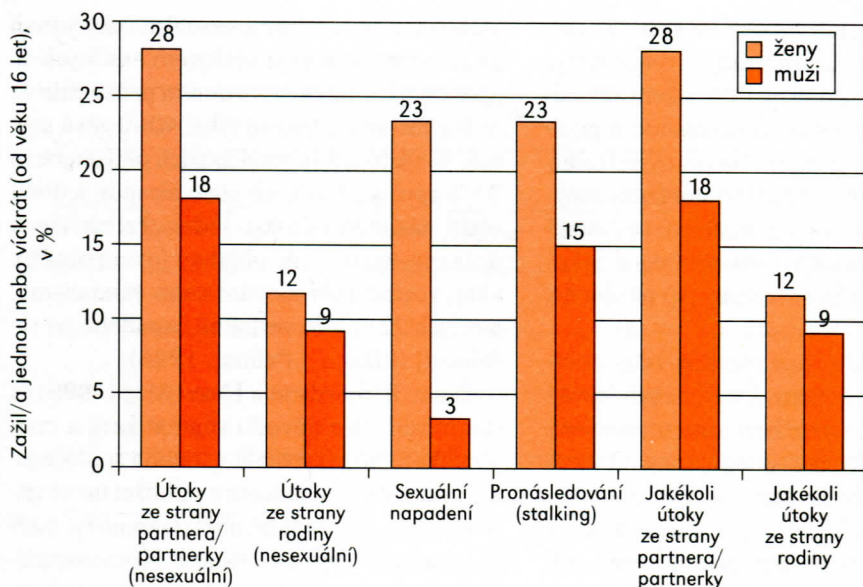

Schéma 21.4 Výskyt intimního násilí od věku 16 let, Anglie a Wales, 2004–2005

Zdroj: Finney, 2006

Přesný rozsah a počet případů znásilnění je velice těžké jakkoli odhadnout. Pouze malé procento znásilnění je ohlášeno na policii a zaznamenáno v protokolech, a proto se v oficiálních statistikách neobjeví. V roce 1999 zaznamenala policie 7809 případů znásilnění, ale detailní analýza průzkumu British Crime Survey z roku 2001 dospěla k počtu kolem 47 000 ženských obětí znásilnění nebo pokusu o znásilnění v předešlém roce (Walby a Allen, 2004). Z výše uvedených důvodů je pravděpodobné, že ani analýza BCS nedospěla ke skutečnému počtu případů znásilnění.

Až do roku 1991 nebylo znásilnění v manželství považováno ve Velké Británii za trestný čin. V soudním rozhodnutí vydaném v roce 1736 prohlásil sir Matthew Hale, že manžel „nemůže být vinen znásilněním vykonaným na své zákonné manželce, neboť ta se vzájemným manželským slibem a manželskou smlouvou oddala svému muži, což je neodvolatelné“ (citováno v Hall a další, 1984, s. 20). Tato formulace zůstala v Anglii a ve Walesu právoplatná až do roku 1994, kdy se v dodatku k zákonu včlenilo „znásil-

nění v manželství“ (a „znásilnění muže“) do právního řádu. Tím byl ukončen dřívější výklad, že manžel je oprávněn vynutit si na manželce sexuální styk.

Existuje mnoho důvodů, proč ženy neohlašují případy sexuálního násilí na policii. Většina žen, které byly znásilněny, se buďto snaží tento incident vymazat z paměti, nebo se nechce zúčastnit ponižujícího procesu lékařských vyšetření, policejních výsledků a křížových výsledků v soudní síni. Soudní projednávání je veřejné a oběť se zde musí setkat tváří v tvář s obviněným. Dále ji čeká dokazování o penetraci, identitě násilníka a to, že ke znásilnění došlo bez jejího souhlasu. Ženě se může zdát, že tím, kdo je souzen, je *ona*, zejména je-li veřejně projednáván její sexuální život, jak se často v takových případech stává.

V posledních letech se různé ženské skupiny snaží o změnu právního i veřejného povědomí o znásilnění. Zdůrazňují, že znásilnění by nemělo být považováno za sexuální trestný čin, nýbrž za násilný trestný čin. Znásilnění není jen fyzickým útokem, ale také útokem na integritu a důstojnost jedince.

Znásilnění zřetelně souvisí se spojováním maskulinity a moci, nadvlády a tvrdé ruky. Většinou nebývá pouhým důsledkem sexuální touhy, ale i vazby mezi sexualitou a pocitem moci a nadřazenosti. Samotný sexuální akt není natolik důležitý jako ponížení ženy. Kampaň dosáhla určitých výsledků ve změně legislativy a znásilnění je dnes obecně zákonem považováno za specifický typ násilného trestného činu.

V jistém smyslu jsou všechny ženy oběťmi znásilnění. I ty ženy, které nebyly nikdy znásilněny, často prožívají strach podobný tomu, jaký zažily znásilněné ženy. Obávají se večer pohybovat samy venku, dokonce i na rušných ulicích, a stejný strach mohou zažívat, jsou-li doma samy. Susan Brownmiller (1975), jež zdůrazňovala těsnou spojitost mezi znásilněním a ortodoxní mužskou sexualitou, tvrdí, že znásilnění je součástí systému mužského zastrašování, který udržuje všechny ženy ve strachu. I ženy, jež nebyly znásilněny, jsou postiženy strachem a nutností být v každodenním životě mnohem opatrnější než muži.

Zločiny páchané na homosexuálních osobách

Feministky a feministé zdůrazňují, že násilí je chápáno velmi genderově a je ovlivněno vnímáním rizika a odpovědnosti optikou „zdravého rozumu“. Jelikož jsou ženy všeobecně považovány za méně schopné ubránit se násilnému útoku, zdravý rozum říká, že by měly změnit své chování, aby snížily riziko, že se stanou obětí násilného činu. Nejenom že by ženy neměly chodit samy v noci po „nebezpečných“ ulicích, ale neměly by se oblékat provokativně nebo se chovat způsobem, který by mohl být muži mylně vysvětlován. Ženy, jež se těmito poučkami neřídí, by mohly být obviněny, že si „samy říkají o problémy“. U soudu může být jejich chování při posuzování násilného činu považováno za polehčující faktor pro viníka (Dobash a Dobash, 1992; Richardson a May, 1999).

Existuje názor, že podobná logika „zdravého rozumu“ platí i v případech násilných činů páchaných na gayích a lesbách. Studie o obě-

tech odhalily, že homosexuální osoby mají zkušenost s vysokým výskytem násilných činů a obtěžování. V celostátním průzkumu ve Velké Británii, který se týkal 4000 gayů a leseb, se zjistilo, že v předchozích pěti letech se 33 % gayů a 25 % leseb stalo alespoň jednou obětí násilného útoku. Jedna třetina všech dotazovaných zažila nějakou formu obtěžování, včetně vyhrožování nebo vandalismu, a celých 73 % bylo verbálně napadeno na veřejnosti (Mason a Palmer, 1996).

Diane Richardson a Hazel May (1999) se domnívají, že z důvodu stigmatizace a marginalizace homosexuálů v mnoha společnostech existuje větší tendence pohlížet na ně spíše než jako na nevinné oběti jako na ty, kteří si „zaslouží“ být potrestáni. Homosexuální vztahy jsou pořád považovány za něco, co patří pouze do soukromí, zatímco heterosexuality je ve veřejném prostoru převládající normou. Podle Diane Richardson a Hazel May jsou lesby a gayové, kteří se odchýlí od této smlouvy o soukromém a veřejném prostoru a dávají svou homosexuální identitu na veřejnosti najevo, často obviňováni, že se sami vystavují zločinu. Stále existuje dojem, že zviditelnění homosexuality ve veřejné sféře znamená jistou formu provokace. Trestná činnost páchaná na homosexuálech ve Velké Británii vedla k tomu, že se mnoho skupin ve společnosti začalo dožadovat přijetí zákonů na ochranu lidských práv pro skupiny lidí, které jsou společností stigmatizovány. Na tyto požadavky reagoval zákon o trestním soudnictví z roku 2003, jenž umožnil soudcům v Anglii a ve Walesu zvýšit délku trestu, pokud bylo napadení motivováno „homofobií“ – nenávistí k homosexuálům nebo strachem z nich. Podobný zákon byl přijat i ve Skotsku a v Severním Irsku.

Mládež a kriminalita

V mnoha vyspělých zemích se lidé obvykle nejvíce ze všeho obávají krádeží, vloupání a přeapadení – tedy takzvané pouliční kriminality, která je většinou považována za doménu mladých mužů pocházejících z dělnických vrstev. Mediální zpravodajství o narůstající

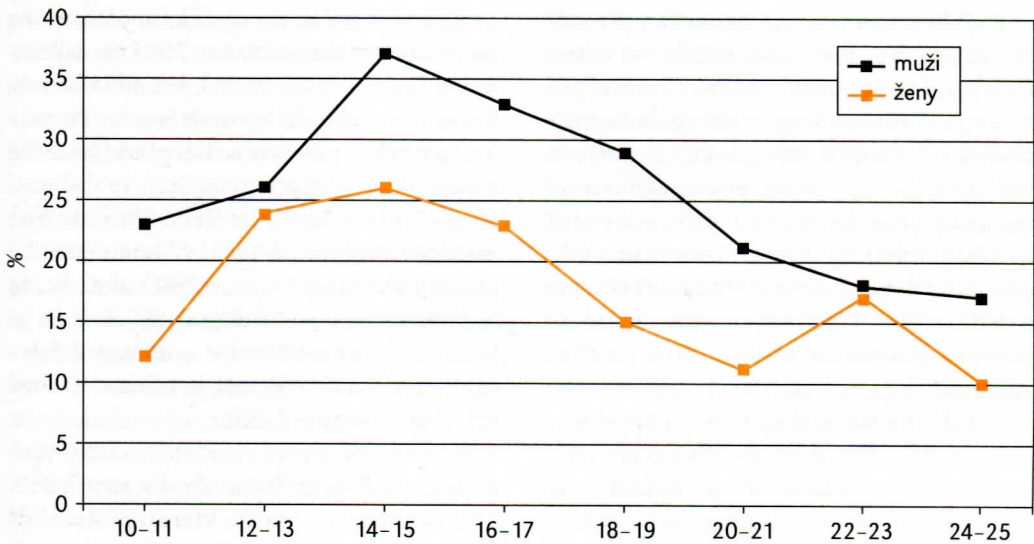

Schéma 21.5 Kriminalita podle věku a pohlaví (v %)

Zdroj: Home Office, 2004

restné činnosti se často zaměřuje na „úpadek morálky“ mezi mládeží, a aby doložilo zvyšující se „liberálnost“ společnosti, upozorňuje na taková témata, jako jsou vandalismus, záškoláctví a užívání drog. Podobné rovnítko kladené mezi mládež a trestnou činnost není ničím novým. Mladí lidé jsou zpravidla považováni za indikátor zdraví a blahobytu společnosti. Proč tomu tak je?

Oficiální statistiky o míře trestné činnosti vypovídají o vysoké míře spáchaných přešupků mezi mládeží. Podle dotazníkových studií prováděných mezi mládeží, jak je patrné na schématu 21.5 s údaji pro Anglii a Wales, přiznává spáchání některého z přešupků méně dívek než chlapců (mějme však na paměti, že údaje z těchto dotazníků nemusí být spolehlivé). U chlapců dochází k nejvyššímu nárůstu páchání přešupků ve věku kolem 18 let, u dívek je to kolem 15 let.

Podle těchto údajů by se mohlo zdát, že je kriminalita mládeže velký problém. Přesto musíme brát tuto domněnku s rezervou. Jak si všiml John Muncie (1999), „morální panika“ ohledně kriminality mladých nemusí nutně odrážet sociální skutečnost. Izolova-

ná událost, při níž se mladí lidé dopustí nějakého přešupku proti zákonu – jako byl výše uvedený případ „mods“ a „rockers“ z roku 1964 –, může být symbolicky přejmenována na šokující „križi dětství“ vyžadující reakci ve formě zpřísněných zákonů a volání po pořádku. Příkladem toho, že může morální rozhořčení veřejnosti odvést pozornost od daleko závažnějších sociálních témat, byla ve Velké Británii v roce 1993 vražda dvouletého Jamese Bulgera dvěma desetiletými chlapci. Kamery CCTV v nákupním středisku tehdy zachytily oba starší chlapce, jak vedou za ruku malé dítě, a tento obrázek se vryl do povědomí veřejnosti. Podle Johna Muncieho znamenala tato brutální vražda přelom v líčení kriminality mládeže ze strany politiků i médií. Dokonce i velmi malé děti začaly být považovány za potenciální násilníky. Oba desetiletí chlapci byli označováni za „dábly“, „monstra“ a „bestie“. Méně pozornosti však bylo věnováno rodinnému zázemí obou dětských pachatelů či skutečnosti, že bez ohledu na ranou indikaci sklonu k násilí a sebepoškozování u jednoho z chlapců nedošlo k žádné intervenci ze strany úřadů (Muncie, 1999).

Podobná opatrnost je namístě v případě populárního názoru, že se mládež ve vyspělých zemích dopouští trestné činnosti většinou pod vlivem drog. Existuje běžná domněnka, že například krádeže či loupeže páchají mladí lidé proto, aby získali peníze na nákup drog. Studie z poslední doby však zjistily, že spotřeba drog a alkoholu se u mladých lidí relativně „znormalizovala“ (Parker a další, 1998). Průzkum pro britské ministerstvo zdravotnictví z roku 2003, jehož se zúčastnilo více než 10 000 školáků ve věku od 11 do 15 let, zjistil, že 9 % dětí je pravidelnými kuřáky, 25 % požílo v posledním týdnu alkohol, 21 % užilo v posledním roce drogy a 4 % užila tvrdé drogy jako kokain nebo heroin (DoH, 2006).

Trendy v užívání drog se posunuly od „tvrdých drog“, jako je například heroin, ke kombinaci látek, jako jsou amfetaminy, alkohol a extáze. Zejména extáze se stala spíše drogou spojenou s „životním stylem“ klubových subkultur než základem pro drahý návyk, který nutí mladé lidi nastoupit dráhu zločinu. Takzvaná drogová válka slouží pouze ke kriminalizaci velkých segmentů mládeže, která je jinak obecně dbalá zákonů (Muncie, 1999).

Analýzy kriminality mládeže nebývají příliš poctivé. Tam, kde trestná činnost implikuje přestoupení zákona, bývá kriminalita mládeže často spojována s aktivitami, které nejsou – v přesném slova smyslu – trestnou činností. Protispolečenské chování, subkulturní aktivity a nekonformnost mladých lidí mohou být považovány za delikvenci, ale žádné toto chování není ve skutečnosti *zločinným* jednáním. Kritika tvrdí, že nedávné přijetí Nařízení o protispolečenském chování (ASBO) bude znamenat kriminalizaci chování, které sice hraničí s obtěžováním, ale pro mnoho mladých lidí je normální součástí jejich dospívání.

Kriminalita bílých límečků

Ačkoli bývá kriminalita spojována s mladými lidmi, zejména s mladíky z nižších sociálních vrstev, neomezuje se trestná činnost v žádném případě jen na tuto část popula-

ce. Enron, největší energetická společnost na světě, zbankrotovala v roce 2001 po odhalení zfalšovaného účetnictví, jež mělo zamaskovat obrovské dluhy společnosti. Po bankrotu přišly o práci tisíce lidí po celém světě a několik vrcholných manažerů společnosti včetně jejího zakladatele Kennetha Laye bylo zatčeno. Podobný skandál v komunikačním gigantu WorldCom v roce 2002 ukazuje, že se bohatí a mocní lidé dopouštějí zločinů, jejichž následky mohou být mnohem dalekosáhlejší a škodlivější, než je tomu u drobné kriminality chudých lidí.

Termín **kriminalita bílých límečků** použil poprvé Edwin Sutherland v roce 1949. Týká se trestné činnosti, kterou páchají lidé z bohatších vrstev společnosti často proti zájmům firem, pro něž pracují. Kriminalita bílých límečků zahrnuje mnoho typů trestné činnosti, včetně daňových podvodů, nezákonných prodejních metod, podvodů s akciami a pozemky, zpronevěry, výroby či prodeje nebezpečného zboží nebo skutečných krádeží. Samozřejmě že většina trestné činnosti bílých límečků nebývá tak velkolepá jako v případě společností Enron a WorldCom. Změřit trestnou činnost bílých límečků je ještě obtížnější než u jiných typů kriminality a v oficiálních statistikách se z velké části vůbec neobjevuje. Je však možné rozlišit kriminalitu bílých límečků a trestnou činnost páchanou lidmi, kteří jsou u moci. Bílé límečky většinou využívají svého postavení v zaměstnání k nezákonným aktivitám s cílem dosažení osobního zisku. Zločiny lidí u moci jsou ty, při nichž je zneužita autorita vyplývající z dané pozice – například když úředník přijme úplatek, aby podpořil určitou věc.

Ačkoli úřady přistupují ke kriminalitě bílých límečků daleko shovívavěji než k trestné činnosti méně privilegovaných (několik lidí, kteří byli usvědčeni v případě Enron, se vyhnulo výkonu trestu ve vězení), cena této trestné činnosti je obrovská. Ve Spojených státech bylo provedeno mnohem více výzkumů o kriminalitě bílých límečků než ve Velké Británii a v Evropě. Je vypočteno, že v Americe je výše finančních škod z daňových podvodů, pojistných podvodů, podvodů

při půjčkách na vylepšení bytové situace a podvodů při opravách aut asi 40krát vyšší než u škod způsobených běžnou majetkovou trestnou činností (loupeže, vloupání, padělání, falšování a krádeže aut).

Kriminalita velkých firem

Při popisu zločinů páchaných velkými firmami s rozsáhlým dopadem na společnost se v kriminologii někdy hovoří o tzv. korporáční kriminalitě. Znečištění ovzduší a vod, špatné označení produktů či porušování zdravotních a bezpečnostních norem ovlivňuje daleko větší množství lidí než drobná kriminalita. Narůstající moc a vliv velkých korporací a jejich rychle rostoucí globální dosah znamenají, že se dotýkají životů nás všech mnoha způsoby. Korporace vyrábějí automobily, kterými jezdíme, i potraviny, jež jíme. Mají také nesmírný vliv na životní prostředí a na finanční trhy, což jsou aspekty, které nás ovlivňují. Trestný čin není pouze činem, jehož se dopustí jeden člověk na druhém, trestných a protispolečenských činů se mohou dopouštět také korporace tím, že svou činností způsobí škodu jednotlivcům, skupinám i celé společnosti.

Stephen Box (1983) uvádí, že v kapitalistických ekonomikách, kde firmy soutěží mezi sebou, jsou velké korporace nevyhnutelně „kriminogenní“ – což znamená, že jsou nuceny páchat trestnou činnost, aby získaly konkurenční výhodu, a mají tudíž tendenci považovat škodu, kterou způsobily, za jednoduchou kalkulaci finančního rizika. Gary Slapper a Steve Tombs (1999) přezkoumali kvantitativní i kvalitativní studie o korporáční kriminalitě a dospěli k závěru, že velký počet korporací se neřídí příslušnými zákonnými předpisy. Podobně jako Box tvrdí, že korporáční kriminalita není omezena jen na několik „nahnílych jablek“, ale že je široce rozšířená a korporace jsou jí přímo prostoupeny. Jiné studie odhalily šest typů porušování předpisů, kterých se dopouštějí velké korporace: administrativní (dokumentace nebo nesoulad s předpisy), ekologické (znečištění, porušování povolení), finanční (porušování

daňových předpisů, nezákonné platby), pracovní (pracovní podmínky, praktiky při přijímání nových zaměstnanců), výrobní (bezpečnost výrobku, označení) a nekalé obchodní praktiky (proti konkurenci, klamavá reklama).

Vzorce obětí korporáční kriminality nejsou zcela zřetelné. Někdy existují „zjevné“ oběti, například při ekologických haváriích, jako tomu bylo v roce 1984 v případě otravy lidí jedovatými plyny v továrně na pesticidy a jejím okolí v Bhópálu v Indii, nebo v případě zdravotních rizik u žen se silikonovými prsními implantáty. V poslední době se lidé, kteří byli zraněni při srážce vlaků, nebo příbuzní obětí domáhají, aby byli zodpovědní manažeři těchto společností předvoláni před soud v případě, že se jedná o prokazatelnou nedbalost. Velice často se ale oběti korporáční kriminality za oběti vůbec nepovažují, a to proto, že při „konvenčních“ zločinech jsou si oběť a pachatel fyzicky velmi blízko – je těžké nepoznat, že vás někdo přepadl. V případě korporáční kriminality však větší vzdálenost v čase a prostoru znamená, že si oběti nemusí uvědomit, že se staly oběťmi, nebo nemusí vědět, jak by se mohly dožadovat zjednání nápravy. Je také obtížnější zjistit, kdo je na vině, pokud rozhodnutí neučiní jednotlivec, ale skupina manažerů. V právních systémech, jež jsou založeny na principu individuální odpovědnosti, znamená korporáční zločin specifický problém, který bývá obtížné vyřešit.

MYSLEME KRITICKY

Proč jsou podle vás korporáční viníci tak těžko postižitelní?

Uveďte seznam co největšího počtu faktorů, které ztěžují policii sledování, odhalování a stíhání korporáční kriminality. Na základě tohoto seznamu uveďte svá doporučení, jak by policie mohla vyšetřování korporáční kriminality zlepšit.

Důsledky korporační kriminality nebývají ve společnosti rozloženy rovnoměrně. Lidé, kteří jsou znevýhodněni nějakým dalším typem socioekonomických nerovností, bývají postiženi nepoměrně víc. Například bezpečnostní a zdravotní rizika na pracovišti se nejvíce vyskytují ve špatně placených povoláních. Mnoho rizik nacházejících se v produktech péče o zdraví a v léčivech má mnohem vyšší dopad na ženy než na muže, například v případě antikoncepce nebo léčby neplodnosti se škodlivými vedlejšími účinky (Slapper a Tombs, 1999).

Aspekty násilí jsou u korporační kriminality méně zjevné než v případě zabití nebo přepadení, ale jsou stejně reálné a jejich následky mohou být v určitých případech podstatně závažnější. Opomíjení předpisů při přípravě nových léků, ignorování bezpečnosti na pracovišti nebo znečištění životního prostředí může způsobit zranění či smrt velkému množství lidí. Počet úmrtí na pracovišti mnohonásobně převyšuje počet vražd, i když je těžké získat přesné statistiky pracovních úrazů. Nemůžeme samozřejmě předpokládat, že ke všem pracovním úmrtím a zraněním nebo k většině z nich došlo kvůli zanedbání ze strany zaměstnavatelů ve vztahu k bezpečnostním faktorům, za něž jsou ze zákona odpovědní. Existují nicméně jisté údaje, proč předpokládat, že mnoho z nich se stalo v důsledku zanedbání právně závazných bezpečnostních předpisů ze strany zaměstnavatelů či manažerů.

Kriminalita v globálním kontextu

Organizovaný zločin

Organizovaným zločinem nazýváme ty činnosti, které vykazují mnohé vlastnosti ortodoxního podnikání, ale jsou nelegální. K organizovanému zločinu patří mimo jiné pašování, ilegální hazardní hry, obchod s drogami, prostituce, krádeže ve velkém a výpalné. Organizovaný zločin spoléhá často na

násilí nebo na hrozbu násilím. Ačkoli má v jednotlivých zemích svá tradiční kulturní specifika, postupně se svým rozsahem stává nadnárodním jevem.

Vliv organizovaného zločinu je dnes patrný v mnoha státech na světě, ale historicky byl tento vliv silný jen v několika zemích. Například v Americe je organizovaný zločin typem masivního podnikání, jež dokáže konkurovat kterémukoli hlavnímu sektoru hospodářství, včetně automobilového průmyslu. Zločinecké organizace na národní i místní úrovni dodávají ilegální zboží i služby masovým spotřebitelům. Největšími zdroji příjmů organizovaného zločinu ve Spojených státech jsou pokoutní sázky na koňské dostihy, loterie a sportovní akce. V americké společnosti získal pravděpodobně organizovaný zločin svůj význam na základě původního spojení s aktivitami průmyslových „loupeživých baronů“ (robber barons) – a částečně též podle jejich vzoru – na konci 19. století. Mnoho prvních průmyslníků si vydělalo jmění vykořisťováním přistěhovalců, kdy většinou ignorovali právní předpisy týkající se pracovních podmínek a při budování svých průmyslových říší využívali často směsici korupce a násilí.

Ačkoli máme k dispozici jen málo systematických informací o organizovaném zločinu ve Velké Británii, je známo, že v Londýně a v jiných velkých městech existují rozsáhlé zločinecké sítě. Některé z nich mají napojení na mezinárodní síť. Zejména Londýn je centrem zločineckých operací po celém světě. Dvěma z největších zločineckých sítí jsou triády (čínští gangsteři původem z Hongkongu a jihovýchodní Asie) a „yardies“ (drogoví dealeri s napojením na karibskou oblast), do praní špinavých peněz, obchodu s drogami a podvodů jsou však zapojeny i další skupiny organizovaného zločinu z východní Evropy, Jižní Ameriky a západní Afriky.

Organizovaný zločin je dnes mnohem komplexnější, než byl třeba před 30 lety. Neexistuje žádná národní organizace, která by různé zločinecké skupiny spojovala, ale tento druh zločinu se stal mnohem sofistikovanějším než dřív. Například některé větší zločinecké organizace našly i přes

Globální společnost 21.1 Mezinárodní obchod s drogami

Jak snadné je koupit si marihuanu nebo extázi? Existuje hudební festival, kde by nebyly k máni drogy? Většina mladých lidí v Británii má relativně snadný přístup k nelegálním drogám, ač se to může některým lidem zdát politováníhodné.

Jaké faktory rozhodují o dostupnosti nelegálních drog v našem okolí? Důležitá je samozřejmě práce policie a rozsah poptávky po drogách. Neméně důležitá je však také existence sítí obchodníků, kteří jsou schopni dovážet do našeho města drogy ze zemí, kde se pěstují. Tyto sítě mohou vzkvétat částečně i kvůli globalizaci.

Zatímco marihuanu si můžeme vypěstovat sami doma na zahrádce, téměř všechny světové plantáže koky a opiového máku se nacházejí v zemích třetího světa. Každoročně se na pomoc zemím třetího světa s bojem proti drogám vynakládají miliardy liber, avšak i přes tyto masivní výdaje existuje jen málo důkazů o tom, že se dodávky nelegálních drog do Velké Británie nebo jiných evropských států významně snížily. Proč je tedy toto úsilí dosud neúspěšné?

Jednou z možných odpovědí je, že motivace zisku je prostě příliš silná. Farmáři, kteří bojují o živobytí pro sebe a svou rodinu někde v Bolívii nebo v Peru, členové kolumbijských drogových kartelů i malí dealeri na našich ulicích a v našich klubech získávají za svou ilegální činnost značné finanční obnosy. Tato odměna vede ke snaze

vyzrát nad protidrogovými opatřeními a k ochotě riskovat přistižení.

Další možnou odpovědí je, že obchodníci s drogami dokážou využít globalizaci. Při svých pokusech, jak obejít zákon, používají veškeré komunikační technologie, které jsou v globálním věku k dispozici. Jak to formuloval jeden komentátor, drogoví obchodníci „dnes využívají sofistikované technologie, jako je příjem signálu, aby zjistili, kde se nacházejí radary, a vyhnuli se sledování ... a při koordinaci svých aktivit využívají faxy, počítače a mobilní telefony, aby obchody probíhaly hladce“. Zadrugé napomohla globalizace finančního sektoru vytvořit infrastrukturu, v níž se mohou elektronicky přesouvat velké částky peněz po celém světě v řádu několika sekund, čímž se usnadňuje „praní“ špinavých peněz z obchodu s drogami (to znamená, že tyto peníze zdánlivě pocházejí z legálního podnikání). A zatřetí se kvůli nedávným změnám vládní politiky umožňující volnější pohyb osob a legálního zboží přes hranice zvýšila příležitost k pašování.

Současně však může globalizace vytvářet nové příležitosti pro spolupráci vlád při potírání obchodu s drogami. Světoví lídři se skutečně nedávno usnesli na větší mezinárodní spolupráci v boji proti drogám, zejména na sdílení informací a koordinovaných aktivitách v potírání obchodu s drogami.

přijatá opatření cestu, jak vyprat špinavé peníze přes velké clearingové banky; takto „vyčištěné“ peníze se pak mohou investovat do legitimních podniků. Policie se domnívá, že každoročně proteče britskými bankami 2,5–4 miliardy liber pocházejících z nelegální činnosti.

Mění se tvář organizovaného zločinu

Ve své knize *End of Millennium (Konec milénia, 1998)* tvrdí Manuel Castells, že zloči-

necké aktivity organizovaných skupin získávají mezinárodní charakter. Poznamenává, že koordinace zločineckých aktivit přes hranice – pomocí nových informačních technologií – se stává ústředním rysem nové globální ekonomiky. Organizované zločinecké skupiny angažující se v různých aktivitách – od obchodu s narkotiky přes padělání až po pašování lidí a lidských orgánů – operují nyní spíše v rámci flexibilních mezinárodních sítí než ve svých vlastních zemích.

Podle Castellse utvářejí tyto skupiny mezi sebou strategické aliance. Mezinárodní obchod s drogami, obchodování se zbraněmi, prodej nukleárního materiálu a praní špinavých peněz jsou „propojeny“ přes hranice i přes jednotlivé skupiny. Zločinecké organizace mají většinou základny pro své operace v zemích s „nízkým rizikem“, kde jsou jejich aktivity méně ohroženy. V poslední době jsou jedním z hlavních uzlů propojení mezinárodního organizovaného zločinu státy bývalého Sovětského svazu. Díky flexibilní povaze těchto sítí se zločinecké skupiny dokážou poměrně snadno vyhýbat dosahu orgánů vymáhajících právo. Jestliže se některý z „bezpečných přístavů“ stane rizikovějším, „organizační geometrie“ je schopna se přeskupit a vytvořit nový vzorec.

Mezinárodní povaha zločinu je citelná i ve Velké Británii, kde se usadily japonské gangy jakuzo a italská a americká mafiáni. K nejnovějším příchozím patří také mafie z bývalého Sovětského svazu. Někteří komentátoři jsou přesvědčeni, že nová ruská mafie je nejnebezpečnějším syndikátem organizovaného zločinu na světě. Ruské zločinecké sítě se zabývají praním špinavých peněz a jejich činnost je spojena s povětšinou neregulovaným bankovníctvím v Rusku. Někteří odborníci se domnívají, že se ruské skupiny mohou stát největšími zločineckými sítěmi na světě. Tyto sítě mají svoji základnu v mafiemi prolezlém Rusku, kde se dnes stala vynucená „ochrana“ podsvětí běžnou věcí pro mnoho podniků. Nejvíce znepokojující možností je, že noví ruští gangsteři pašují v mezinárodním měřítku nukleární materiál pocházející ze sovětského jaderného arzenálu.

Nehledě na početné kampaně vedené vládami a policejními silami je obchod s narkotiky jedním z nejrychleji expandujících mezinárodních kriminálních odvětví, s meziročním nárůstem přes 10 % v 80. a na začátku 90. let 20. století a extrémně vysokými zisky. Heroinové obchodní sítě se rozprostírají přes celý Dálný východ, zejména jižní Asii, a nacházejí se i v severní Africe, na Blízkém východě a v Latinské Americe. Trasy dodávek vedou

také přes Paříž a Amsterdam, odkud jsou drogy běžně dodávány do Velké Británie.

Kyberkriminalita

Nedávný pokrok v rozvoji informačních technologií nejenom značně usnadnil mezinárodní organizovaný zločin, ale informační a telekomunikační revoluce mění sama tvář zločinu podstatným způsobem. Technologický pokrok poskytl lidem nové příležitosti a výhody, zvýšil však i jejich zranitelnost vůči trestné činnosti. Je obtížné kvantifikovat rozsah kyberkriminality – trestné činnosti, páchané pomocí informačních technologií – , ale je možné načrtnout některé z jejích hlavních forem. P. N. Grabosky a Russell Smith (1998) určili devět hlavních typů trestné činnosti založené na nových technologiích:

1. Nelegální příjem telekomunikačních systémů usnadňuje odposlechy v širokém rozmezí, od „špehování manželky“ až po špionáž.
2. Zvýšená zranitelnost vůči elektronickému vandalismu a terorismu, jako jsou zásahy hackerů do počítačových systémů nebo napadení viry, může znamenat vážná bezpečnostní rizika.
3. Schopnost ukrást telekomunikační službu znamená, že lidé mohou provádět nezákonný obchod bez obav, že by byli odhaleni, anebo mohou jednoduše manipulovat se službami telefonních či mobilních operátorů tak, aby získali bezplatné nebo levné telefonování.
4. Narůstajícím problémem se stává ochrana telekomunikačních dat. Porušování autoritativních práv kopírováním materiálů, softwaru, filmů a CD je relativně jednoduché.
5. V kyberprostoru je obtížné kontrolovat pornografii a jiný urážlivý obsah. Sexuálně explicitní materiály, rasistická propaganda a instrukce na výrobu zápalných zařízení mohou být umístěny na internetu i stahovány. „Kyberstalking“ může pro uživatele znamenat nejenom virtuální, ale též velmi reálnou hrozbu.

Tabulka 21.3 Každoroční ztráty z podvodů s plastovými kartami vydanými ve Velké Británii, 1997–2007, v milionech britských liber

Typ podvodu	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Karta nepředložena	10,0	13,6	29,3	72,9	95,7	110,1	122,1	150,8	183,2	212,7	290,5
Karta padělána	20,3	26,8	50,3	107,1	160,4	148,5	110,6	129,7	96,8	98,6	144,3
Karta ztracena/ukradena	66,2	65,8	79,7	101,9	114,0	108,3	112,4	114,5	89,0	68,5	56,2
Ukradená identita	13,1	16,8	14,4	17,4	14,6	20,6	30,2	36,9	30,5	31,9	34,1
Zásilka neobdržena	12,5	12,0	14,6	17,7	26,8	37,1	45,1	72,9	40,0	15,4	10,2
Celkem	122,0	135,0	188,4	317,0	411,5	424,6	420,4	504,8	439,4	427,0	535,2

Zdroj: APACS, 2008

6. Byl zaznamenán nárůst telemarketingových podvodů. Podvodné charity a investiční příležitosti je obtížné regulovat.
7. Existuje zvýšené riziko podvodných elektronických přesunů finančních částek. Široké využívání bankomatů, elektronického obchodování a „elektronických peněz“ zvyšuje možnost, že budou tyto transakce zachyceny.
8. Elektronické praní špinavých peněz může být využito k „přesunu“ nelegálních příjmů z kriminální činnosti a k zatajení jejich původu.
9. Telekomunikace mohou být využity i k dalším zločinným konspiracím. Kvůli sofistikovaným šifrovacím systémům a vysokorychlostním přenosům dat je však obtížné získat o mezinárodních kriminálních aktivitách informace.

Existují určité náznaky, že kyberkriminalita je na vzestupu, ačkoli podobně jako u jiných statistik zločinnosti je obtížné dospět k jednoznačným závěrům. Při dotazování britských internetových uživatelů v roce 2005 se zjistilo, že 1 z 20 uživatelů přišel v internetových podvodech o peníze, a průzkum z roku 2001 ukázal, že pro 52 % dotazovaných společností jsou podvody na internetu vážným problémem (Wall, 2007). Krádeže identity se také staly z větší části důvodem ztrát z kreditních a jiných plastových karet (viz tabulku 21.3).

David Wall (2007) tvrdí, že kyberkriminalita prošla třemi postupnými fázemi, jež jsou těsně spjaty s rozvojem telekomunikačních technologií. *Kyberkriminalita první generace* využívala počítače k tradičním typům trestné činnosti. Například dealeri drog, kteří dnes využívají ke svým obchodům veškeré formy komunikace, budou dál drogy nakupovat a prodávat, i kdyby neexistovaly počítače. Podobně může být snazší najít na internetu návod, jak sestavit zbraň nebo bombu, ale k dispozici jsou stále též konvenční zdroje informací. *Kyberkriminalita druhé generace* otevřel internet cestu k novým globálním příležitostem v konvenční trestné činnosti. Příkladem je globální obchod s pornografií na internetu, mezinárodní podvody a krádeže a podvádění přes internetové aukční síně. *Kyberkriminalita druhé generace* je tedy „hybridem“ tradiční trestné činnosti v novém prostředí globální sítě. „*Pravá*“ *kyberkriminalita třetí generace* je výhradně produktem internetu a může se odehrávat pouze v kyberprostoru. Příkladem je nelegální stahování hudby a filmů, vandalismus ve virtuálním prostředí a spamové e-mailové zprávy s přílohami obsahujícími počítačové viry. Poslední případ je příkladem automatizace kyberkriminality, při níž mohou „robotické sítě“ umožnit kontrolu infikovaného počítače a shromažďovat osobní údaje pro budoucí krádež identity. *Kyberkriminalita třetí generace* je z velké části umožněna rychlejším a levnějším širokopásmovým připojením k internetu,

21.1 Jaká je budoucnost zločinu?

Představte si svět, kde už neexistují fyzické peníze, veškerý osobní majetek je označen elektronickými čipy a vaše osobní identita je vaším nejcennějším aktivem. Podle zprávy *Just Around the Corner* (Právě za rohem) publikované britským ministerstvem obchodu a průmyslu (DTI, 2000) se v důsledku technologického pokroku brzy změní i trestná činnost. Podle zprávy se do 20 let stane pro zloděje zboží, jako jsou například auta, kamery nebo počítače, méně atraktivním cílem, protože budou naprogramovány tak, aby fungovaly pouze v ruce svých právoplatných majitelů. Personalizované „identity“ – jako jsou počítačové čipy, PIN kódy a bezpečnostní kódy – budou všudypřítomné, neboť budou nezbytné pro provádění internetových transakcí, používání „chytrých karet“ (virtuálních peněz) a pro průchod bezpečnostními systémy. Vzhledem k tomu, že čím dál víc

aspektů života bude spojeno s pokročilými technologiemi, začnou se podle zprávy množit i případy „podvodů s identitou“ a krádeží osobní identity.

Dramatický případ se objevil v březnu 2007, kdy americká maloobchodní společnost TJX – vlastníka módních outletů TK Maxx – oznámila, že počítačovi hackeři ukradli informace nejméně ze 45,7 milionu zákaznických platebních karet. Společnost uvedla, že nezná úplný rozsah krádeže ani její dopad na účty zákazníků, ale prozradila, že informace byly získávány v období 16 měsíců počínaje červencem 2005. Po nedávném rozhodnutí o zastavení výměn „čipových karet s pinem“ by sice bylo mnoho ukradených informací z britských karet bezcenných, neboť už nebudou existovat fyzické karty, uvedený případ však ilustruje potenciálně obrovské měřítko „virtuálních“ krádeží a podvodů s identitou v globálním informačním věku.

jež umožňuje lidem být on-line po mnohem delší dobu a které tak otevírá nové příležitosti pro trestnou činnost.

MYSLEME KRITICKY

Přiřaďte každý z devíti typů kyberkriminality z výše uvedeného seznamu (Grabosky a Smith, 1998) k jedné ze tří etap kyberkriminality Davida Walla (2007). Kolik z devíti typů kyberkriminality představuje skutečně „čistou“ kyberkriminalitu „třetí generace“? Jak by mohl nárůst kyberkriminality třetí generace změnit v budoucnosti způsob práce policejních složek?

Globální dosah telekomunikační kriminality je pro příslušné orgány skutečnou výzvou. Trestná činnost prováděná v jedné zemi může mít oběti po celé zeměkouli, což má zne-

pokojivé důsledky pro odhalování a stíhání pachatelů. Policie v postižených zemích musí určit jurisdikci, v jejímž rámci se trestný čin stal, souhlasit s vydáním pachatelů a poskytnout nezbytné důkazy pro jejich stíhání. Ačkoli se mezinárodní spolupráce policejních složek může v budoucnu spolu s nárůstem kyberkriminality zlepšit, v současnosti mají pachatelé kyberkriminality k dispozici široký manévrovací prostor.

V době, kdy se v zemích po celém světě elektronicky sjednocují finanční, obchodní a výrobní systémy, slouží narůstající počet internetových podvodů a neautorizovaných elektronických průníků a stálá hrozba počítačových virů jako pádné varování před zranitelností současných počítačových bezpečnostních systémů. Počínaje americkou FBI a konče novou japonskou protihackerskou policejní složkou se vlády snaží vyrovnat s novými a nepolapitelnými formami mezinárodní počítačové aktivity.

Vězení a tresty

Z naší diskuse o teoriích kontroly a o novodobé preventivní kriminologii vyplývá, že je věnováno velké úsilí pokusům, jak kontrolovat a snížit trestnou činnost. Jestliže však preventivní opatření ztroskotají, společnost pachatele trestá. Ve většině právních systémů zůstává široce využívanou metodou formálního trestu uvěznění, během něhož bývají pachatelé zbaveni svobody. V této části budeme zkoumat vězení jako instituci sloužící ke kontrole a převýchově pachatelů trestné činnosti.

Výchozím principem moderních věznic je „polepšení“ jednotlivce a příprava na to, aby po propuštění zaujal vhodnou a řádnou roli ve společnosti. Vězení, spolu s důrazem na dlouhodobé tresty, je také vnímáno jako odstrašující prostředek. Z tohoto důvodu dávají mnozí politici, kteří vyjadřují své odhodlání „zatočit“ s nárůstem kriminality, přednost represivnějšímu právnímu systému a rozšíření vězeňských zařízení. Mají ale vězení zamýšlený účinek na „převýchovu“ odsouzených vězňů a dokážou zabránit páchání další trestné činnosti? Jak uvidíme dál, je to velice komplexní otázka, avšak mnohé důkazy naznačují, že tomu tak není.

Trestněprávní systém v Anglii a ve Walesu se stal v poslední době represivnějším. K 30. březnu 2007 bylo v zařízeních vězeňské služby v Anglii a Walesu uvězněno 80 303 lidí – což je vůbec nejvíc v historii. Anglie a Wales mají vyšší podíl vězňů – 148 na 100 000 obyvatel – než kterákoli jiná země západní Evropy, ale mnohem méně než některé státy východní Evropy: Polsko má 230 vězňů na 100 000 obyvatel a Rusko 611 vězňů na 100 000 obyvatel. Oproti tomu Německo má pouze 95 vězňů na 100 000 obyvatel a Francie 85 vězňů na 100 000 obyvatel (viz tabulku 21.4). Anglické a velšské soudy také vynášejí delší tresty odnětí svobody než soudy v jiných evropských zemích. Někteří kritici se obávají, že Velká Británie kráčí až příliš těsně v patách za Spojenými státy, které jsou ze všech průmyslových zemí nejrepresivnější.

Vězni již nebývají rutinně fyzicky týráni, jako tomu bývalo dříve běžně zvykem, ale trpí mnoha jinými typy deprivace. Není jim upírána pouze svoboda, ale i přiměřený příjem, společnost jejich rodiny a přátel, heterosexuální vztahy, vlastní ošacení a jiné osobní věci. Často žijí v přeplněných celách a musí se podrobit přísným disciplinárním postupům a usměrňování každodenního života (Stern, 1989).

Žít v těchto podmínkách znamená vrážet klín mezi vězně a společnost, protože vězni nemohou přizpůsobit své chování normám, které jsou ve společnosti dané. Naopak se musí vyrovnat s prostředím, které se zcela liší od prostředí „venku“, a zvyky a postoje, jimž se naučí ve vězení, bývají často naprostým opakem toho, co by si měli osvojit. Mohou si vypěstovat zášť vůči běžným občanům, naučit se přijímat násilí jako normu, získat kontakty s ostřílenými kriminálníky, které pak udržují i na svobodě, a naučit se kriminálním dovednostem, o nichž dříve věděli jen málo. Proto jsou věznice někdy nazývány „univerzitami zločinu“. Není tedy překvapivé, že míra **recidivy** – opakované trestné činnosti páchané těmi, kdo již byli ve vězení – je velmi vysoká. Více než 60% všech mužů, kteří byli ve Velké Británii po výkonu tretu odnětí svobody propuštěni z vězení, je do čtyř let od spáchání prvního trestného činu znovu zatčeno.

Ačkoli se podle dostupných důkazů zdá, že vězení není úspěšnou institucí pro napravování trestanců, je neustále vyvíjen velký tlak na to, aby se zvýšil počet věznic a aby se u mnoha trestných činů prodloužila délka trestů. Věznice jsou přeplněné a volají po výstavbě nových zařízení. Kritici však oponují, že programy na budování nových věznic nejenom nesmyslně zatěžují peněženky daňových poplatníků, ale navíc mají jen malý vliv na míru kriminality.

Někteří zastánci trestní reformy tvrdí, že by měl nastat odklon od represivní justice směrem k **restorativní justici**. Restorativní justice se snaží zvýšit mezi pachateli ponětí o důsledcích jejich činů prostřednictvím „trestů“ vykonávaných v rámci komunity.

Tabulka 21.4 Počet uvězněných osob v roce 2006 ve vybraných zemích

Kontinent	Země	Celkový počet vězňů (včetně vazebních věznic)	Podíl vězňů na 100 000 obyvatel
Afrika	Jihoafrická republika	157 402	335
	Zimbabwe	18 033	139
	Keňa	47 036	130
	Alžírsko	42 000	127
	Uganda	26 126	95
	Niger	5 709	46
	Burkina Faso	2 800	23
	Severní a Jižní Amerika	USA	2 186 230
Portoriko		14 239	356
Mexiko		214 450	196
Brazílie		361 402	191
Jamajka		4 913	182
Kolumbie		62 216	134
Haiti		3 670	43
Asie		Kazachstán	49 292
	Írán	147 926	214
	Libanon	5 971	168
	Čína	1 548 498*	118*
	Indie	332 112	30
	Nepál	7 135	26
	Evropa	Ruská federace	869 814
Polsko		87 901	230
Anglie a Wales		79 861	148
Nizozemsko		21 013	128
Německo		78 581	95
Francie		52 009**	85
Švédsko		7 450	82
Dánsko		4 198	77
Norsko		3 048	66
Faerské ostrovy		7	15
Oceánie	Nový Zéland	7 620	186
	Fidži	1 113	131
	Austrálie	25 353	126
	Samoa	223	123
	Tongo	128	114
	Papua-Nová Guinea	4 056	69
	Nauru	3	23

* pouze odsouzení

** metropolitní Francie vyjma jejích departementů a území v Africe, Severní a Jižní Americe a v Oceánii

Zdroj: přejato od Walmsley, 2007

21.2 Sebepoškození a sebevraždy v britských věznicích: smrt Josepha Scholese

Joseph měl neuspořádané dětství a vyrostl z něho nevyrovnaný mladík. Už od raného věku byl údajně sexuálně zneužíván, navštěvoval psychiatra a v době svého zatčení bral léky. Joseph trpěl depresemi, začal se sebepoškozováním a pravidelně se zaobíral myšlenkou na sebevraždu.

30. listopadu 2001 se dobrovolně podřídil péči sociálního úřadu a byl umístěn do dětského domova. O šest dní později z dětského domova se skupinou dalších dětí utekl a zapletl se do série krádeží mobilních telefonů. Poté byl zatčen a obviněn z loupeže. Oběti krádeží i jiní svědci připouštěli, že Joseph hrál při těchto loupežích jen okrajovou roli; nikdo z nich nevypovídal, že by byl použil násilí nebo jím hrozil.

Jak se blížilo datum konání soudu, Joseph byl stále depresivnější a rozrušenější. Dva týdny předtím, než měl být předvolán k soudu, si způsobil přes 30 řezných ran v obličejí. Na nose se pořezal až na kost. Stěny v jeho pokoji musely být nově vymalovány, protože byly celé od krve. Soudce z Korunního soudu v Manchesteru byl předem upozorněn na Josephovu zranitelnost, zkušenost se sexuálním zneužíváním a sebevražedné a sebepoškozující chování.

Joseph měl tu smůlu, že měl být souzen v období zvýšených obav veřejnosti z pouliční kriminality. Nejvyšší soudce vydal pokyny ohledně výše trestních sazeb, jež byly vykládány tak, že pouliční trestná činnost automaticky znamená trest odnětí svobody. 15. března 2002 byl Joseph odsouzen k dvěma letům odnětí svobody s převýchovou. Soudce při veřejném projednávání konstatoval, že „se příslušným úřadům má dostat hlasitého upozornění“ o Josephově sebepoškozování a sexuálním zneužívání.

Po odsouzení byla odpovědnost za Josephovu péči svěřena Radě pro

mladistvé pachatele (Youth Justice Board, YJB), jež byla informována o Josephově historii – zejména o jeho pokusu o sebevraždu a o sebepoškozujícím chování. Lidé, kteří byli zapojeni do Josephovy péče, naléhali na YJB, aby jej umístila do místního zařízení, kde by získal nezbytnou intenzivní péči a podporu. Bez ohledu na to jej však YJB umístila do vězeňského zařízení pro mladistvé pachatele ve Stoke Heath (Stoke Heath Young Offender Institution, YOI) s tím, že se nenašlo žádné jiné vhodné místo. Josephova matka Yvonne pak telefonovala do Stoke Heath, aby je informovala o tom, že Joseph byl sexuálně zneužíván, má depresivní a nestabilní povahu a sebevražedné a sebepoškozující sklony.

Po příjezdu do Stoke Heath se musel Joseph vysvléci i ze spodního prádla a byl oblečen do oděvu, který připomínal koňskou houni sepnutou tuhými suchými zipy. Při vyšetřování byli členové poroty spolu s koronerem viditelně šokováni, když byl tento oděv předložen u soudu, a jeden odborník na dětskou psychologii popsal tento kus oděvu jako „znelidšťující“.

Během svého krátkého pobytu ve Stoke Heath byl Joseph držen v izolaci a nebyla mu nabídnuta žádná smysluplná činnost. Bylo mu sděleno, že později bude přeložen do hlavního křídla budovy k ostatním vězňům, což byla vyhlídka, která jej kvůli vzpomínkám na sexuální zneužívání děsila. Joseph si ještě v březnu 2002 vzal život. Kvůli nedostatečnému dohledu a špatným bezpečnostním podmínkám na cele se Joseph dokázal oběsit na prostěradle přivázaném k mřížím na okně. Ve výkonu trestu byl sotva devět dní. ...

Dvoutýdenní vyšetřování Josephovy smrti se konalo v dubnu 2004. ... (Vyšetřovatelé) Josephovy smrti dospěli k jednoznačnému názoru, že dané vězeňské zařízení bylo pro Josepha naprosto nevhodné a postrádalo patřičné zdroje a zařízení pro podobné případy (Vyšetřování, 2004).

Výzkumem trestněprávních problémů včetně analýzy podmínek ve vězeňských zařízeních se zabývá Howardova liga pro trestní reformu (Howard League for Penal Reform), charitativní organizace usilující o reformu trestního systému. Howardova liga zjistila, že v průběhu roku 2003 si ve vězeních v Anglii a ve Walesu vzalo život 94 mužů a žen. Anita Dockley, zástupkyně ředitele Howardovy ligy, uvedla: „Je hanebné, že si tolik mužů a žen sáhne ve věznicích na život. Stejně smutné je, že podle našeho

očekávání tento počet neklesne, protože počet vězňů a vězeňkyň neustále stoupá a vězeňský systém je pod tlakem. Počet sebevražd ve věznicích klesne teprve tehdy, až se radikálně sníží počty odsouzených a až budou vhodně realizovány strategie týkající se sebevražd a sebepoškození ve věznicích. Apelujeme na vládu, aby její jednání vedlo k okamžitému snížení počtu lidí za mřížemi.“

Zdroj: Howard League for Penal Reform, 2004

Pachatelé mohou buď pracovat na projektech komunálních služeb, nebo se mohou zúčastnit zprostředkovaných setkání s oběťmi trestné činnosti. Pachatelé by neměli být vytrženi ze společnosti a chráněni před následky svých trestných činů, ale měli by být smysluplným způsobem vystaveni důsledkům své trestné činnosti, což by mělo napomoci jejich zpětné integraci do běžné společnosti.

Na otázku, jestli vězení „funguje“, se nedá snadno odpovědět. Ačkoli se zdá, že vězení nejsou v napravování vězňů úspěšná, je docela dobře možné, že odrazují lidi od páčání trestné činnosti. Ačkoli hrozba vězení očividně neodradila ty, kteří jsou již uvězněni, může představa neutěšeného vězeňského života odradit jiné. Pro vězeňské reformátory tu nastává téměř neřešitelný problém: bude-li věznice zcela nepřívětivým místem k pobytu, pravděpodobně to pomůže odradit potenciální pachatele, velice to však ztíží dosažení cíle nápravy vězňů. Na druhé straně, čím měkčí budou podmínky, tím spíš ztratí vězení svůj odstrašující účinek.

MYSLEME KRITICKY

Myslíte si, že trest vězení je nejlepší možností pro mladistvé pachatele?

Jaké alternativní tresty byste navrhli pro tuto skupinu pachatelů? Chránily by tyto alternativní tresty veřejnost před opakovanou trestnou činností?

Ačkoli jsou ve věznicích uvězněni i nebezpeční zločinci, je třeba najít také jiné způsoby, jak zabránit trestné činnosti. Sociologická interpretace trestné činnosti jasně říká, že neexistují žádná rychlá řešení. Příčiny páčání trestné činnosti jsou spojeny se strukturálními podmínkami ve společnosti, včetně chudoby, stavu městských center a zhoršujících se životních šancí pro mnoho mladých mužů. Je třeba dále rozvíjet krátkodobá opatření, například reformy, jež považují věznice spíše za místa k nápravě trestanců než jen za místa k jejich uvěznění, a experimenty s alternativami, jako jsou programy práce pro komunitu. Aby však byla řešení efektivní, musí být dlouhodobá (Currie, 1998).

Závěr: deviace, kriminalita a sociální řád

Bylo by chybné uvažovat o kriminalitě a deviaci pouze v negativním světle. Každé lidské společenství, jež uznává, že lidé mohou mít rozdílné hodnoty a obavy, musí najít prostor i pro ty jednotlivce a skupiny, jejichž aktivity se neslučují s normami dodržovanými většinou společností. Ti, kteří se chovají ortodoxně, považují často jedince přinášející nové myšlenky do politiky, vědy, umění a jiných oborů lidské činnosti za podezřelé a jednají s nimi nepřátelsky. Například politické ideály vzniklé za americké revoluce – svoboda jednotlivců a rovné příležitosti – byly ve

Globální společnost 21.2 Represivní justice ve Spojených státech

Spojené státy mají zdaleka nejrepresivnější justiční systém na světě. Celkový počet vězňů na světě je kolem 9,25 milionu a více než dva miliony z nich jsou vězněny v amerických věznicích. V USA připadá na každých 100 000 obyvatel 738 lidí ve vězení (viz tabulku 21.4 pro globální srovnání).

Americký vězeňský systém zaměstnává více než půl milionu lidí a stojí každoročně 35 miliard dolarů. Je částečně privatizován a soukromé společnosti mohou získávat státní kontrakty na výstavbu a správu nových věznic, v nichž by bylo možné umístit narůstající počet odsouzených. Kritici obviňují vládu, že vzniká velký „vězeňsko-průmyslový komplex“ – na existenci a dalším rozvoji vězeňského systému má totiž zájem velký počet lidí, včetně úředníků, politiků a zaměstnanců věznic.

Ve Spojených státech existuje také velká podpora trestu smrti. Průzkum z roku 2004 ukázal, že 71 % dospělých je pro trest smrti, zatímco 26 % je proti. Představuje to značný posun oproti roku 1966, kdy trest smrti podporovalo 42 % dotázaných a 47 % bylo proti (Gallup, 2004). Počet odsouzených na smrt od roku 1977, kdy Nejvyšší soud potvrdil

zákony jednotlivých států o trestu smrti, neustále roste (viz schéma 21.6). Ke konci roku 1998 „čekalo na smrt“ více než 3300 vězňů (US Bureau of Justice, 1998). Od roku 2003 však tento počet pomalu klesá; ke konci roku 2006 to bylo 3228 odsouzených, z toho 1802 bělochů, 1352 černochů a 358 Hispánců. Mezi 3228 lidmi odsouzenými na smrt bylo pouze 54 žen.

Zastánci tvrdých trestů poukazují na celkový pokles trestné činnosti ve Spojených státech v posledním desetiletí jako na důkaz, že trest vězení funguje. Kritici nesouhlasí a tvrdí, že snížení kriminality může být vysvětleno i jinými faktory, jako je silná ekonomika a nízká nezaměstnanost. Dále argumentují tím, že vysoká míra uvězněných zbytečně rozbíjí rodiny a komunity. Více než čtvrtina afroamerických mužů je buď ve vězení, nebo se nachází pod kontrolou trestního systému. Asi 60 % vězněných lidí ve Spojených státech si odpykává tresty za nenásilné činy spojené s drogami. Kritici varují, že tento velký nepoměr dokazuje, že vězení už dávno není měřítkem „posledního varování“, ale že je dnes považováno za řešení veškerých sociálních problémů.

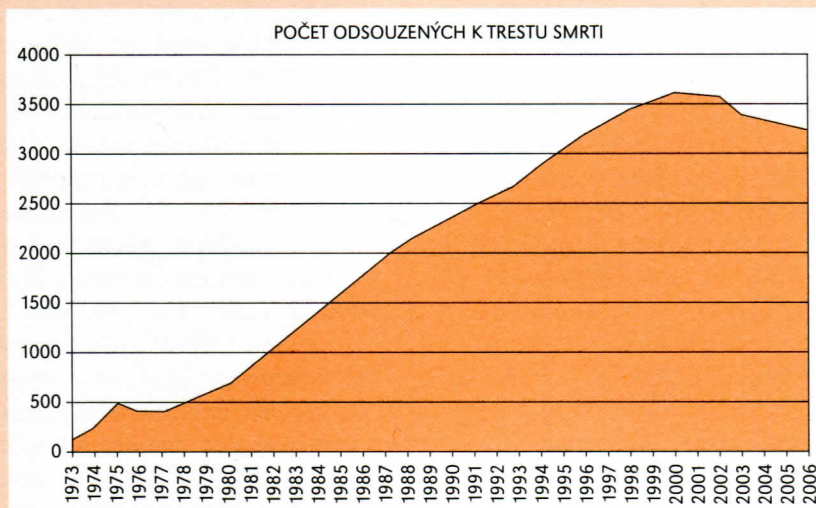

Schéma 21.6 Počet odsouzených k trestu smrti v USA, 1973–2006

Zdroj: US Bureau of Justice, 2006

své době mnoha lidmi ostře odmítány, ačkoli dnes jsou přijímány po celém světě. Odchýlit se od převládajících norem ve společnosti chce odvahu a rozhodnost a často je toto odchýlení rozhodujícím faktorem pro zajištění procesu změn, které se později ukážou být ve všeobecném zájmu.

Je „škodlivá“ deviace cenou, již musí společnost zaplatit, umožní-li značnou volnost lidem zabývajícím se nekonformními snahami? Je například vysoká míra násilné kriminality cenou, kterou si vyžaduje společnost výměnou za osobní svobody, jimž se těší její občané? Zastánci tohoto myšlenkového směru tvrdí, že násilné činy jsou ve společnosti, kde neplatí přísné definice nekonformnosti, nevyhnutelné. Tento názor však není při bližším zkoumání udržitelný. V některých společnostech, jež uznávají širokou škálu

osobních svobod a tolerují deviantní činnosti (například Nizozemsko), je míra násilných trestných činů nízká. A naopak v zemích, kde je rozsah individuálních svobod omezen (například v některých státech Latinské Ameriky), je míra násilí vyšší.

Společnost, která je tolerantní vůči deviantnímu chování, nemusí být nutně narušená. Dobrého výsledku se však může pravděpodobně dosáhnout jen tam, kde jsou osobní svobody spojeny se sociální spravedlností – v takovém společenském řádu, kde nejsou nerovnosti křiklavé a v němž mají všichni šanci vést naplněný a uspokojivý život. Pokud není svoboda v rovnováze s rovností a mnoho lidí považuje svůj život za z velké části nenaplněný, bude deviantní chování pravděpodobně směřováno k sociálně destruktivním koncům.

Shrnutí

- Deviantní chování se týká činů, jež překračují obecně přijímané normy. Definice toho, co je a není deviantní chování, se liší v čase a místě. Pojem deviace je širší než pojem trestná činnost, který je omezen pouze na porušení zákona. „Normální“ chování v jednom období či kultuře může být v jiném období nebo kultuře označeno za „deviantní“.
1. První teorie hledaly biologické vysvětlení kriminálního chování, tyto teorie jsou však dnes již překonány. Sociologické výzkumy prokázaly, že nerovné rozdělení bohatství a moci ve společnosti ovlivňuje příležitosti dostupné různým sociálním skupinám, i to, jaké činnosti jsou považovány za trestné. Kriminálním činnostem se lidé učí podobným způsobem jako činnostem dodržujícím zákony, a tyto činnosti bývají zaměřeny na uspokojování stejných potřeb.
 2. Funkcionalistické teorie nám ukazují, že některé typy trestné činnosti a deviace jsou výsledkem strukturálního tlaku a nedostatku morální regulace ve společnosti. Teorie napětí Roberta Mertona pomáhá objasnit některé typy individualistické zjištěné trestné činnosti. Novější teorie subkultur ukázaly, že určité sociální skupiny, například gangy, mohou odměňovat deviantní chování tím, že nahradí všeobecně přijímané normy alternativami oslavujícími vzdor a delikventní chování.
 3. Význam etiketizačních perspektiv (labellingu) tkví v tom, že zdůrazňují, že žádný čin není ve své podstatě kriminální nebo naopak normální. Musíme proto zkoumat, proč jsou některé typy chování a některé skupiny označeny za deviantní a jaké následky má takové označení pro identitu jedince.
 4. Teorie konfliktu zasazují kriminalitu a deviaci do struktury společnosti a otevírají nové oblasti studia kriminality spojené s otázkami sociálních vrstev, genderu, etnicity a trestné činnosti skupin, které jsou u moci. „Nová“ kriminologie rozšířila studium kriminality a deviace o širší diskusi na téma relativních škod způsobených různorodou kriminální a deviantní činností.
 5. Teorie kontroly ukazují, že nárůst kriminality může být spojen s rostoucím počtem cílů a příležitostí k páčání trestné činnosti. „Kriminologie prostředí“ posunula důraz kladený na převýchovu pachatelů k vytváření oblastí, jež budou vůči kriminalitě „rezistentní“. Sociologie bude muset tyto iniciativy studovat a zhodnotit jejich sociální důsledky pro budoucnost.
 6. Není snadné odhadnout rozsah kriminality v jakékoli společnosti, protože mnoho trestných činů zůstane neohlášeno. „Skrutý počet“ neregistrovaných trestných činů může být o něco lépe odhadnut na základě studií o obětech trestných činů. Využívá-li sociologický výzkum oficiální statistiky, je třeba s těmito údaji zacházet opatrně.
 7. Míra trestné činnosti je daleko nižší u žen než u mužů, pravděpodobně kvůli všeobecným socializačním rozdílům mezi muži a ženami a vyššímu zastoupení mužů ve veřejné sféře života. V posledních letech kriminalita žen vzrostla a ve věznicích je nyní více žen, vyjádřeno v procentech celkové trestné činnosti však zůstává ženská kriminalita stále relativně vzácným fenoménem.
 8. Běžné obavy z trestné činnosti se obvykle týkají pouliční kriminality, jako jsou krádeže, vloupání a přepadení, které bývají převážně doménou mladých mužů z dělnických vrstev. Dnes je ale zřejmé, že existuje i vysoká kriminalita bílých límečků a firem, která není policii tak dobře sledována ani ji nelze tak snadno stíhat jako pouliční kriminalitu. S vědomím této skutečnosti bychom měli zvážit, zda mohou oficiální statistiky vůbec kdy předložit „pravdivý“ obraz trestné činnosti.

10. Globalizace umožnila rychlý přesun lidí, zboží a transakcí po celé zeměkouli a je pravděpodobné, že spolu s tím bude narůstat i organizovaný zločin. Pokud chce sociologie říci něco užitečného k tématu spojení organizovaného zločinu a informačních technologií, například k elektronickému praní špinavých peněz a internetovým podvodům, bude muset přijít s novými teoriemi.
11. Vězení jsou určena částečně k ochraně společnosti a částečně k převýchově trestanců. Vězení někdy *mohou* chránit společnost, ale *nezdá se*, že by dokázala rutinně trestance převychovávat. Ačkoli byly navrženy a vyzkoušeny různé alternativy k vězení, stále převládá názor, že vězení je vhodným zařízením pro pachatele trestné činnosti. Pro sociologii je diskuse o kriminalitě a odnětí svobody uvězněním dlouhodobou záležitostí, jež si žádá zkoumat sociální příčiny kriminality.

Další četba

Dobrým úvodem pro začátečníky je kniha *Crime and Criminology: An Introduction* (*Zločin a kriminologie: Úvod do problematiky*, Oxford 2004) Roberta D. Whitea a Fiony Haines nebo *Understanding Criminology* (*Co je to kriminologie*, Buckingham 2007) Sandry Walklate. Obě knihy jsou velmi živým a čtivým úvodem do problematiky. *An Introduction to Criminological Theory* (*Úvod do kriminologie*, Devon 2005) Rogera Hopkinse Burkeho je užitečnou učebnicí pojednávající o kriminologických teoriích. Tyto tři knihy vám poskytnou potřebné informace o většině teoretických perspektiv.

O kriminalitě v britském kontextu pojednává sborník *The Problem of Crime* (*Kriminalita jako problém*, London 2001) editovaný Johnem Munciem a Eugenem McLaughlinem, který je

dobrým příkladem toho, co může kriminologie nabídnout. Další dobrou knihou o kriminalitě v USA a v Evropě je *Criminology: A Sociological Introduction* (*Kriminologie: sociologický úvod do problematiky*, London 2004) Eamonna Carrabinea a jeho týmu.

Hodláte-li pokračovat ve studiu kriminality a deviace, bude pro vás dobrou, ačkoli nepříliš snadnou četbou kniha Davida Downese a Paula Rocka *Understanding Deviance* (*Co je to deviace*, Oxford 2007). Dalšími dvěma referenčními pracemi, jejichž četbu byste mohli zvážit, jsou *The Sage Dictionary of Criminology* (*Slovník kriminologie*, London 2005) v redakci Eugena McLaughlina a Johna Munciea a nepostradatelná sbírka esejů v *The Oxford Handbook of Criminology* (*Oxfordská příručka kriminologie*, Oxford 2007) Mikea Maguirea, Roda Morgana a Roberta Reinera – která však má téměř 1200 stran!

Internetové odkazy

The British Journal of Criminology – jeden z nejlepších odborných časopisů na světě:
<http://bjc.oxfordjournals.org>

UK Home Office – britské ministerstvo vnitra, oddělení pro snižování kriminality, oficiální statistiky a prevence kriminality:
www.crimereduction.gov.uk/statistics/statistics26.htm

Kritická kriminologie (USA) – „nová“ kriminologie a její nejnovější vývoj:
www.critcrim.org/

Centre for Crime and Justice Studies – webové stránky vytvořené Centrem pro studium kriminality a justice, King's College, Londýn, Velká Británie:
www.crimeinfo.org.uk/

Howardova liga pro trestní reformu – britská nezisková organizace:
www.howardleague.org

NACRO – britská nezisková organizace zabývající se prevencí kriminality a životními podmínkami pachatelů:
www.nacro.org.uk

Úřad OSN pro drogy a kriminalitu – mezinárodní statistiky o kriminalitě:
www.unodc.org/unodc/crime_cicp_sitemap.html